

PROTAGORAS (M.Ö. 490/480 – 420)

Bilgi ve Varlık Görüşü (II)

Protagoras'tan geriye kalan ve onun şahsında Sofist Düşünmenin çekirdeğini ifadeye ilişkin ikinci bir soru da yanıtlanmalıdır.

“İnsan tüm şeylerin ölçüsüdür, olanların olduklarının ve olmayanların olmadıklarının”

Analiz Sorusu 2: Protagoras, “İnsan her şeyin ölçüsüdür (...)” dediğinde, ardından “(var-)olanlar” derken epistemolojik-konumlanışı bağlamında “şey” terimine nasıl bir anlam yüklemektedir ve buna bağlı olarak da Protagoras'ın örtük ontolojisinin mahiyeti nedir?

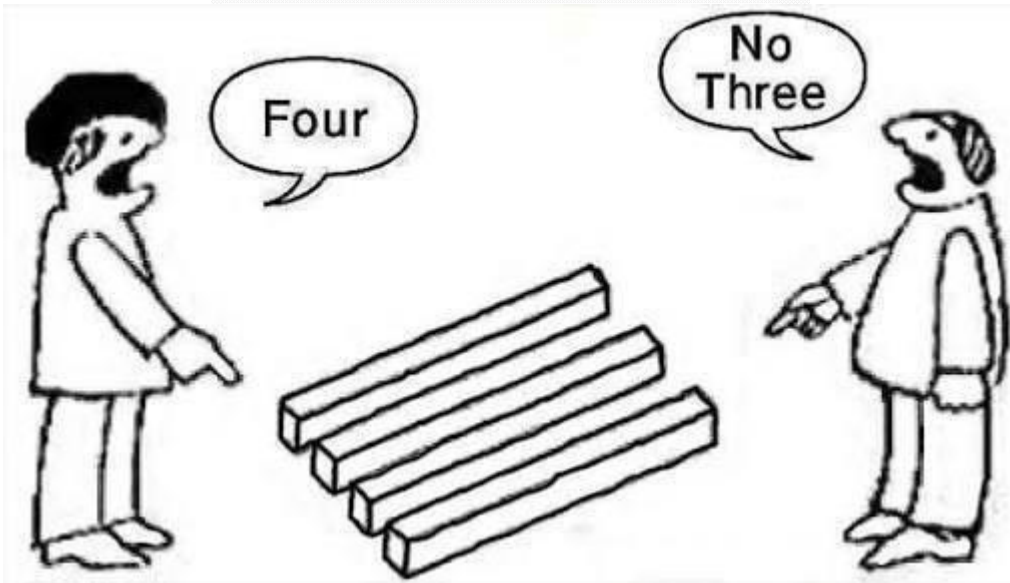
Olası Yanıt: Bu önerme sadece duyum nesnelere ile ilgilidir. Buna bağlı olarak da duyuma konu/nesne olan / olabilen şeyleri kapsamaktadır. Bu durumda en primitif biçimden en karmaşık biçime kadar dünya / gerçeklik ile kurduğumuz ilişkinin diğer yanı her zaman için değişken ve göreceli haldedir.

Olası Yanıt (2): Bu önerme esas olarak aksiyolojinin konusu olan geniş anlamıyla değerlerle ilgilidir. Buna bağlı olarak da ahlaki, dini, siyasi ve estetik yüklemelerle varlığa gelen ya da bu yüklemeleri taşıyan şeyleri kapsamaktadır. Bu yanıt, çok fazla tartışma yapmaksızın doğrudan deneyim ile tespit edilebilen kültürel fark ve çoğulluk ile uyumludur. Mevcut dünya, ahlaki değerlerin, politik kurumların ve dahi sosyal örgütlenme biçimlerinin, estetik görüşlerin ve dini kanaatlerin, inanışların ve ritüellerin toplumdan topluma, insandan insana değiştiği bir farklılıklar bütünlüğü olarak bize verili görünmektedir.

Protagoras'ın ilgili ifadeyi her iki yanıtı da içerecek biçimde kullandığı anlaşılmaktadır. Ancak, dini inanışın konusu olan Tanrının varlığı hakkında göreceli (rölativist) olmaktan ziyade bilinemezci (agnostisist) olduğu da belirtilmelidir. Bu, onun ‘her şeyin ölçüsü’

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

ifadesinde bir gedik (istisna) olarak görülebileceği gibi, çıkışının epistemoloji yani bilgi problemi üzerinden olduğu hatırlandığında tutarlı bir konum alış olarak da görülebilir.

Tam da bu noktada öne sürülebilecek bir itiraz mevcuttur: Matematik önermeleri ya da geometrik nesnelere hakkındaki çıkarımların durumu / statüsü ne olacaktır? Üçgenin iç açılarının toplamının 180° olmasının ölçütü insan mıdır?

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

Bu itiraza Protagoras'ın ya da Sofist Düşüncenin yanıtı şöyle olacaktır:

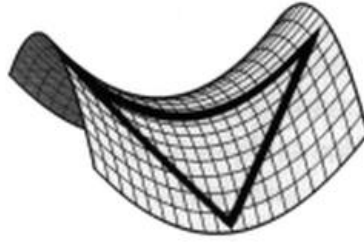
Edimsel somut dünyada doğal ve verili hiçbir geometrik nesne yoktur. Bu nedenle de insan-dışı bir nesnel ölçüt söz konusu değildir. Matematik ve matematik nesnelere insan icadından ya da soyutlamasından başka bir şey değildir.

Ek olarak, eğer sofistler 19. Yüzyılda geometride ortaya çıkan gelişmeleri görüp, üç olanaklı geometri sisteminin açığa çıktığına şahit olsaydılar, şüphesiz ki yukarıdaki yanıtlarından daha güçlü bir şeyi de 'gösterebilir' hale geleceklerdi.

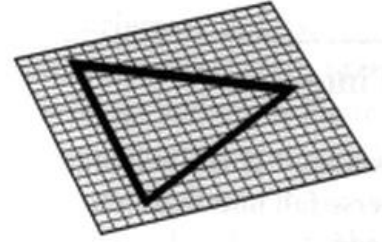
Ayrıca araştırınız: Öklid-dışı geometriler (*non-euclidean geometry*).

Positive Curvature

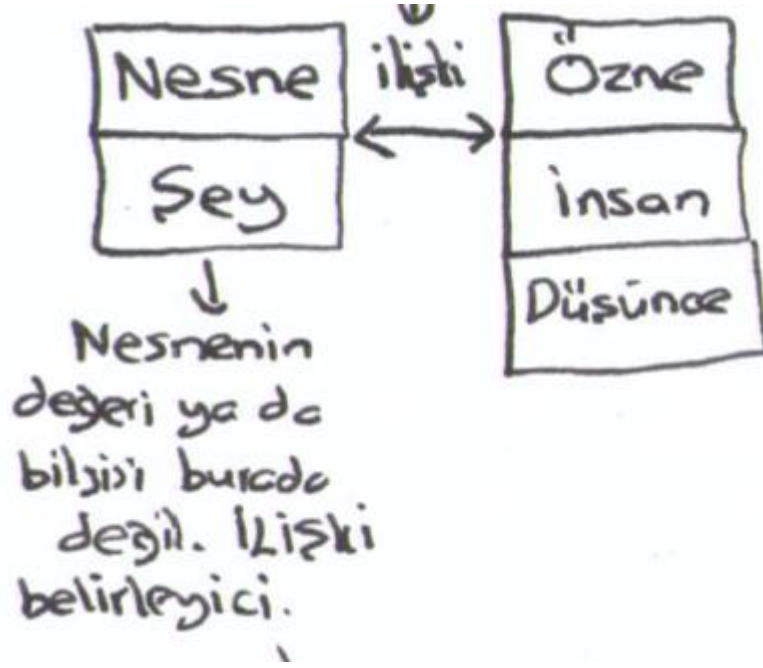
Negative Curvature

Flat Curvature

Bu durumda, Protagoras'ın 'şeyler' derken ne kastettiğini daha iyi anlayabilmek için orijinal kullanımının anlamında derinleşmek gerekmektedir. Protagoras, 'şeyler' olarak Türkçeleştirilen sözcüğü Antik-Yunanca *Khremata* (*chremata*) olarak kullanmaktadır. *Khremata*, genelde varlık, varolanlar ya da nesnelere değil, ancak bizimle (insanla) özel bir ilişkisi ve bizimle bir ilgisi olan şeyler, kullandığımız ya da kendilerine ihtiyaç duyduğumuz şeyler, bizim işimiz olan şeyler, bizi etkileyen olay ve durumlar anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle, şeyin kendisi ya da ne olabileceği değil, o şeyle olan ilişki vurgulanmaktadır.

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

Khremata'nın ne, nasıl ve hangi ölçüde olduğu, onun kendisinden soyutlanamayacağı kullanım alanında belirlenir, kullanım alanı tarafından tanımlanır; kısacası o, tümüyle kullanım alanının dolayımındadır.

İleri Okuma Önerileri:

Ahmet ARSLAN, *İLKÇAĞ FELSEFE TARİHİ, SOFİSTLERDEN PLATON'A (Cilt 2)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ahmet CEVİZCİ, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, ASA Kitabevi.

Lazslo VERSENYI, *Sokratik Hümanizm*, Sentez Yayıncılık.